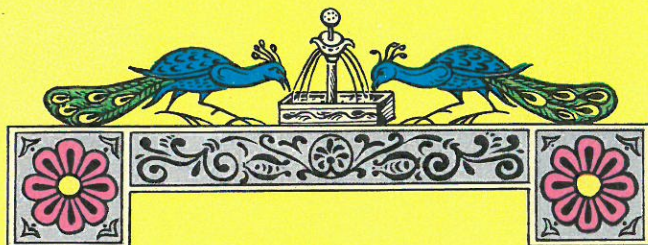

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

ΤΟΜΟΣ Δ'

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

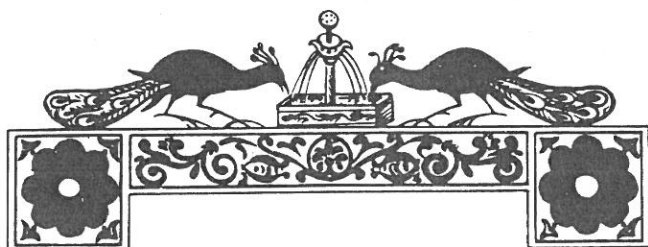
Ο Δ' ΤΟΜΟΣ ΤΩΝ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ»
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΑΟΙΔΙΜΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΜΟΥ
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΙ ΦΩΤΕΙΝΗΣ
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΠΕΤΡΟΛΕΚΚΑ ΕΚ ΛΑΚΩΝΙΑΣ,
ΑΝΘ' ΩΝ ΥΠΕΡ ΕΜΟΥ ΕΠΡΑΞΑΝ
ΚΑΙ ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΣ ΤΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩ ΜΟΙ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΩ ΕΝ ΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΤΗΣ
ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΩ Χ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ
ΠΡΥΤΑΝΕΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΦΑΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ.
ΕΠΙΣΗΣ ΤΩ ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΣΕΜΝΩ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ
ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΑΘΗΝΗΣΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗ - ΚΟΣΜΗΤΟΡΙ ΑΝΤΩΝΙΩ Χ. ΧΑΤΖΗ,
ΕΞ ΑΡΚΑΔΙΑΣ, ΝΕΣΤΟΡΙ ΠΙΕΡΙΔΩΝ ΜΟΥΣΩΝ,
ΠΑΓΚΛΕΙΝΩ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΠΙΣΤΩ ΘΕΡΑΠΟΝΤΙ,
ΕΠΙ ΕΠΑΛΞΕΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΘΕΝΑΡΩ ΑΓΩΝΙΣΤΗ,
ΕΝΘΕΡΜΩ ΔΕ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΗ ΠΑΤΡΩΩΝ ΗΘΩΝ
ΚΑΙ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΟΥ ΤΗΣ
ΚΑΛΛΙΕΠΟΥΣ ΑΘΑΝΑΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ & ΣΠΑΡΤΗΣ
ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ**

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

ΤΟΜΟΣ Δ

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗΣ

Καθ. Α.Θ. Νε/τριτης

Πάν γνήσιον αντίτυπον
φέρει τήν υπογραφήν του εκδότη

Ἐκδοσις: Τῆ συνεργασίᾳ τοῦ «ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙ-
ΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΑΓΓ. Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗΣ»

Διεύθυνσις Συγγραφέως - Ἐκδότης:

ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗΣ

Οἰκία: Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Β' 4
Καστέλλα Πειραιεύς - Τ.Κ. 18534

Γραφεῖα Ἀθηνῶν: Σανταρόζα 1^α

Ἀθήναι - Τ.Κ. 10564

Τηλ. 32.41.855 καί 41.72.464 (8.30' - 10.30' π.μ.)

Φωτοστοιχειοθεσία - Ἐκτύπωσις:

Γραφικαί Τέχναι «Μ. & Γ. ΖΩΡΖΟΣ Ο.Ε.»

Μάνης & Μεσολογγίου 10 Ἀθήναι - Τηλ. 33.01.600

Ἐπιμέλεια - διορθώσεις: Διονυσίου Ν. Διονυσίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Καθηγητοῦ ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗ: Εισαγωγικόν Σημείωμα - Γ' Διεθνές Βυζαντινόν Ἐπιστημονικόν Συνέδριον. Μυστρᾶς - Χρύσαφα Λακωνίας	9
- PETER E. RIELER: Ἡ Παλαιά Διαθήκη στή νομική σκέψη τῶν Βυζαντινῶν	15
- Prof. Dr. JOHANNES IRMSCHER: Ἡ Πελοπόννησος στήν ἐποχή τοῦ Ἰουστινιανοῦ	30
- Γ. Π. ΛΑΒΒΑ: Βυζαντινό οἰκοδομικό δίκαιο καί παραδοσιακή ἑλληνική ἀρχιτεκτονική	37
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Πρωθιερέως: Πρόμαχοι Μεγάλου Σπηλαίου - Ἀπό τήν Ἀχαϊκὴν Ἱστορίαν τοῦ 1821 - Εἰσαγωγή Καθηγητοῦ Ἀγγέλου Θ. Νεζερίτη	51
- ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ἸΩΑΝ. ΠΑΣΧΟΥ, Διδάκτορος Ἱατρικῆς, Παθολόγου - Πυρηνικοῦ: Τά ἐπιδόρπια εἰς τό Βυζάντιον	108
- IGOR MEDVEDEV: Ἡ θανατική ποινὴ στήν ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμῶνος	118
- ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗ, Καθηγητοῦ: Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας (Μία ἰσχυρά προσωπικότης)	138
- CONSTANTINE THE GREAT, the founder of our glorious Byzantine and the national rights	184
- Ν. Α. ΚΟΥΤΡΑΚΟΥ, Διδάκτορος Βυζαντινῆς Ἱστορίας: Ἡ εἰκόνα τῆς Σπάρτης. Ἰδεολογηματικά σχήματα καί πραγματικότητα στοὺς μέσους βυζαντινοὺς χρόνους	222
- ἸΩΑΝ. Γ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ, Καθηγητοῦ: «Ὁ Κοινωνικοπολιτικός ρόλος τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδο»	244
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΚΟΖΥΡΗ, Δικηγόρου: Τό μετόχιον εἰς τό Βυζαντινόν Δίκαιον	255
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ Χ. ΣΑΡΙΚΑΚΗ: Ἡ ἀποικιακὴ πολιτικὴ τῶν Μεγαρέων κατὰ τόν Β' Ἑλληνικό ἀποικισμό	263
- ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ἸΩΑΝ. ΠΑΣΧΟΥ, Διδάκτορος Ἱατρικῆς, Παθολόγου - Πυρηνικοῦ: Αἱ φυτικά τροφαί εἰς τό Βυζάντιον ...	285
- Ι. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ, Ἐπικ. Καθηγητοῦ Ἱατρικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: Ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἀρθρίτιδα στὰ βυζαντινὰ χρόνια	295
- ΠΑΥΛΟΥ Ε. ΝΙΑΒΗ: Λέων Σγουρός· πατριώτης ἢ τύραννος ...	333
- Πρεσβυτέρου ΛΑΖΑΡΟΥ Κ. ΣΚΑΓΚΟΥ, Θεολόγου, Ἐφημερίου - Διδασκάλου Μυστρᾶ: Νεότερα στοιχεῖα γιὰ τό Κυπαρίσι τοῦ Μυστρᾶ	358
- ΑΛΕΞΗ Γ.Κ. ΣΑΒΒΙΔΗ: «Πελοπόννησος καί Μουσουλμάνοι: Οἱ ἀραβικὲς ἐπιδρομὲς καί οἱ πληροφορίες τῶν Ἀράβων συγγραφέων (8ος-13ος αἰῶνες)»	370

- Ι. Γ. ΛΕΟΝΤΙΑΔΗ: Οί μητροπολίτες Λακεδαιμονίας κατά τόν 1Γ΄ και 1Δ΄ αιώνα	385
- ΒΑΝΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ - ΚΥΡΙΑΝΙΔΟΥ: Ὁ πολιτικός κατά τόν Γεώργιο Γεμιστό - Πλήθωνα. Εἶναι πλατωνική ἢ κατά Πλήθωνα πολιτική φιλοσοφία;	397
- ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΠΑΥΛΙΚΙΑΝΩΦ: Ἀπόπειρα τυπολογικῆς συγκρίσεως τῶν τύπων ἐλευθέρως ἱσταμένων πύργων ἀνά τόν μείζονα βυζαντινὸν ὄριον κατὰ τὴν ὑστεροβυζαντινὴν περίοδο .	457
- ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΧΡ. ΕΥΤΥΧΙΑΔΟΥ, Ἐπικούρου Καθηγητοῦ Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: Τό πρωτότυπο ἔργο τοῦ Πελοποννήσιου ἱατροῦ Σπυριδῶνος Ζωρζέλλη στό Μομπελιέ τοῦ 18ου αἰῶνα	485
- ΑΝΝΙΤΑΣ Π. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ: Ἡ μορφή τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου σέ μερικές βυζαντινές συνειδησεις	491
- ΜΑΝΤΕΛΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ: Ἐκφραστικές αἰσθητικές ἀντιλήψεις στό Βυζάντιο καί ἀττικοὶ κοῦροι τοῦ 7ου καί 8ου π.Χ. αἰῶνα	500
- ΜΑΡΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, συγγραφέως, ἐρευνητοῦ τοῦ Βυζαντίου: Συμβολές στήν βυζαντινὴ καστροδομία	557
- ΣΕΒΑΣΤΗΣ ΧΑΒΙΑΡΑ - ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ: Ἡ ζωντανὴ παράδοση στή Βόρεια Χίο, συνέχεια τῆς θεραπείας τοῦ Ἀετίου Ἀμιδινοῦ	579
- ΔΗΜΗΤΡΗ Γ. ΚΑΤΣΑΦΑΝΑ, Φιλολόγου: Ἡ στρατηγικὴ σημασία τοῦ βράχου τοῦ Μυστρά γιὰ τοὺς Φράγκους καί τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτες: Ἐλεγχος τῶν ἀπόψεων William Miller καί Παναγιώτη Κανελλόπουλου	584
- Ἀρχιμανδρίτου ΔΑΝΙΗΛ Ε. ΣΑΠΙΚΑ, Καθ. Θεολόγου - Γεν. Ἱατροῦ: «Ἱστορικὴ ἐξέλιξη καί τέλος τῆς Praefectura τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδο (5ος αἰ.) μέχρι τὴν Φραγκοκρατία (1204 μ.Χ.)»	600
- ΤΣΑΝΤΗΛΑ ΙΩΑΝΝΟΥ, Καθ. Θεολόγου: «Ταφή καί καύση τῶν νεκρῶν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους» (Ἱστορικὴ, Θεολογικὴ καί Ψυχολογικὴ Προσέγγιση)	608
- Δρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΒΑΣΙΛΑΡΟΥ: Ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία στό ἔργο τοῦ Γεωργίου Γεμιστοῦ Πλήθωνος	646
- Καθηγητοῦ ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗ: Ἀνοικτὴ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Πρέσβην τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐν Ἀθήναις Κων Μιχαήλ Σωτήρχον	672
- ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΓΓΕΛΑΤΟΥ: «Σπανός»: Τό ἀντεστραμμένο τυπικὸ καί ὁ ἀναποδογυρισμένος κόσμος τῆς παρωδίας. Ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση	677
- Καθηγητοῦ ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗ: Δριμύ κατηγορητήριον	692
- Σύντομον Βιογραφικόν Σημείωμα τοῦ Ἐκδότου Καθηγητοῦ Ἀγγέλου Θ. Νεζερίτη	701

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Γ' Διεθνές Βυζαντινόν Ἐπιστημονικόν Συνέδριον

ΜΥΣΤΡΑΣ – ΧΡΥΣΑΦΑ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Κατά τήν 5ην καί 6ην Ὀκτωβρίου 1991, Σάββατον καί Κυριακήν, συνεκλήθη τό Γ' κατά σειράν Διεθνές Ἐπιστημονικόν Βυζαντινόν Συνέδριον ἐν Μυστρᾷ καί Χρυσάφῃ, τήν πρώτην ἡμέραν, 5ην Ὀκτωβρίου Σάββατον, εἰς τήν εὐρύχωρον αἴθουσαν τοῦ ξενοδοχείου «BYZANTION» ἐν Μυστρᾷ καί τό ἀπόγευμα εἰς τάς ὥραίας αἰθούσας τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Χρυσάφων, καταλλήλως διασκευασθείσας ὑπό τοῦ δραστηρίου Προέδρου τῆς κοινότητος Χρυσάφων κ. Μαρκουτσῆ.

Τήν πρωτοβουλίαν ἔσχε τό διεθνές ἐπιστημονικόν περιοδικόν βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς ἐρεύνης «BYZANTINAI MEΛΕΤΑΙ», τοῦ ὁποίου ἐκδότης εἶναι ὁ Καθηγητής κ. Ἄγγελος Θ. Νεζερίτης, καί ὁ πρόεδρος τῆς διοργανωτικῆς ἐπιτροπῆς Καθηγητής τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπύρος Τρωϊᾶνος.

Ἦδη ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις τοῦ Δ' Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Βυζαντινοῦ Συνεδρίου τό Σάββατον, 3ην Ὀκτωβρίου 1992, ὡς καί τήν Κυριακήν 4ην Ὀκτωβρίου 1992, μέ κέντρον τόν ἱστορικόν Βυζαντινόν Μυστρᾶν, μέ γενικόν θέμα «Ἡ Βυζαντινή Πελοπόννησος».

Εἰρήσθω δέ ὅτι οἱ προσκληθέντες ὑπό τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου, διαπρεπεῖς διεθνούς ἐπιστημονικοῦ κύρους Βυζαντινολόγοι (Ἄγγλοι, Γάλλοι, Αὐστριακοί, Γερμανοί, Ρῶσοι), γνωρίζοντες ἀπταιστως τήν αἰώνιαν Ἑλληνικήν γλῶσσαν, προέβαινον εἰς τάς πρωτοτύπους ἐπι-

στημονικάς ανακοινώσεις των εις τήν ἀθάνατον Ἑλληνικήν γλώσσαν.

Τήν ἑναρξιν τοῦ Γ΄ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, τό Σάββατον 5ην Ὀκτωβρίου 1991 καί ὥραν 9ην π.μ. εἰς τό ἐν Μυστρᾷ Ξενοδοχεῖον «BYZANTION», ἐτίμησε διά τῆς παρουσίας του ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μομφρασίας καί Σπάρτης κ.κ. Εὐστάθιος, ὅστις ἐτέλεσε τόν ἀγιασμόν τῆς ἐνάρξεως τοῦ Συνεδρίου, βοηθούμενος ὑπό καλλιφώνων ἱερέων. Ὁ Σεβασμιώτατος, διά προσφωνήσεώς του, ἠυχήθη τήν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς ἐπιστημονικῆς συνάξεως εἰς τόν ἱστορικόν Βυζαντινόν Μυστρᾶν.

Παρέστησαν αἱ ἀρχαί τῆς Σπάρτης καί τοῦ Μυστρᾷ, ὁ Στρατιωτικός Διοικητής, ἐπιστήμονες καί πλῆθος φιλομαθῶν.

Ἐπίσης εἰς τό συγκληθέν Γ΄ Διεθνές Βυζαντινόν Ἐπιστημονικόν Συνέδριον τοῦ Μυστρᾷ προεβλήθη ἡ ἱστορική Βυζαντινή περιοχή Χρῦσαφα καθ' ὁδόν πρό τοῦ Βυζαντινοῦ Γερακίου, τά ὅποια Χρῦσαφα λαμπρύνονται μέ ἑνδοξα Βυζαντινά μνημεῖα, Βυζαντινῶν ναῶν τῆς ἐποχῆς τῆς ἀκμῆς τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καί τά ὅποια ἀγνοοῦνται. Οἱ σύνεδροι, κατά τήν ἐπίσκεψίν των εἰς τό χωρίον, ἔμειναν ἔκπληκτοι ἀπό τήν θέαν τῶν Βυζαντινῶν ἀριστουργημάτων τῆς ναοδομίας τῶν αἰώνιων αὐτῶν μνημείων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τά ὅποια εἶναι ἀγνωστα, δυστυχῶς, εἰς τοὺς πολλούς καί εἰς αὐτούς εἰσέτι τοὺς εἰδικούς.

Ὁ ἐκδότης ἐκοινοποίησε τά πορίσματα τοῦ Συνεδρίου εἰς τήν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα, εἰς τό Πολιτιστικόν Τμῆμα αὐτῆς καί εἰς τό Εὐρωπαϊκόν Κοινοβούλιον, καθ' ὅσον ὁ Μυστρᾶς καί τά Χρῦσαφα Λακωνίας ἀφοροῦν καί ἐνδιαφέρουν ὀλόκληρον τόν Εὐρωπαϊκόν Πολιτισμόν, καί ἐπιβάλλεται νά γίνωνται γνωστά, ἰδιαιτέρως τά Χρῦσαφα, τά ὅποια ἀγνοοῦνται ὡς σημαντικὴ Βυζαντινὴ ἔπαλις.

Τά λεχθέντα εἰς αὐτό τό Συνέδριον ἐκτυποῦνται εἰς τόν παρόντα Δ΄ τόμον τοῦ ἐπιστημονικοῦ διεθνοῦς περιοδικοῦ «BYZANTINAI MEΛΕΤΑΙ», ἵνα καταστῶσιν πνευματικόν κτῆ-

μα διά τούς μελετητάς τοῦ ἐνδόξου Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ καί δύνανται νά ἐμβαθύνουν εἰς τήν ἐπιστημονικήν ἐρμηνείαν τῶν Βυζαντινῶν θεμάτων, τά ὅποια πραγματεύονται οἱ ἑλληνολάτρεις καί ἑλληνομαθεῖς συνεργάται, οἵτινες ἔρχονται ἀπό μακρινάς ἀποστάσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἵνα συμβάλουν διά τῆς προσφορᾶς των εἰς τήν κατανόησιν τῶν ιστορικῶν αὐτῶν θεμάτων τοῦ παλαιφάτου Βυζαντίου.

Ἐλπίζομεν, σὺν Θεῷ, ὅπως διοργανώσωμεν ἐπιτυχῶς καί τό Δ΄ Διεθνές Ἐπιστημονικόν Βυζαντινόν Συνέδριον, τόν Ὀκτώβριον τοῦ τρέχοντος ἔτους, μέ συμμετοχήν καί ἐτέρων διαπρεπῶν Βυζαντινολόγων, οἵτινες διακαῶς ἐπιθυμοῦν νά προσφέρουν τὰς ἐπιστημονικάς αὐτῶν γνώσεις εἰς τό μορφωτικόν αὐτό οἰκοδόμημα.

Ἐν μέσῳ πολλαπλῶν σκοπέλων καί ὑφάλων διερχόμενοι κατά τό τρέχον ἔτος 1992, ἡ πατρίς περικυκλωμένη ἀπό ἐπιβούλους γείτονας, ἐπιβάλλεται νῦν ἔθνική συσπείρωσις καί ὁμοψυχία πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπαισχύντων βουλιμῶν, αἱ ὅποια ἐμφανίζονται εἰς τόν ὀρίζοντα.

Τό τουρκικόν μουσουλμανικόν τόξον, τό ὅποῖον ἐπετέθη κατά τῆς ἐνδόξου Βυζαντινῆς μας Αὐτοκρατορίας, ἀναβιώνει ἐπί τῶν ἡμερῶν μας, συνεπικουρούμενον ἐκ τῶν παρασκηνίων ὑπὸ σκοτεινῶν δυνάμεων, αἵτινες σχεδιάζωσι τήν διάλυσιν τῆς Ἑλλάδος.

Τό ἀνιστόρητον πειναλέον αὐτό συγκρότημα τῶν Σκοπίων ἐγείρει ἀξιώσεις χωρὶς νά διαθέτῃ τίτλους κυριότητος.

Ἐκυκλοφορήσαμεν πρό τινος τήν ἱστορικήν μελέτην «ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ Ο ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΞΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ», μέ ἔμβλημα εἰς τό ἐξώφυλλον τόν Μέγαν Ἀλέξανδρον ὁμοῦ μετά τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, συμβολίζον τήν ἄρρηκτον συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τῆς Ὁρθοδοξίας, ληφθέν ἀπό τήν Νομισματικήν Συλλογήν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, καί πόλιν ἐκδόσεως τήν Βυζαντινήν Θεσσαλονίκην.

Τά διεθνή Βυζαντινά ἐπιστημονικά συνέδρια, τά ὅποια

πραγματοποιούνται εις διαφόρους πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, δυστυχῶς, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, παρουσιάζουν καὶ τονίζουν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τὰ ὅποια διασύρουν τὸ Βυζάντιον, ἀγνοοῦντες τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεώς του ἐκ προδιαθέσεως, πλειστάκις ἀνθελληνικῆς, θεβαίως ὄχι ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀμιλητὰς συνέδρους, ἀλλὰ ἀπὸ ὠρισμένους ἐξ αὐτῶν, ὡς ἀντελήφθημεν κατὰ τὰς συμμετοχὰς μας εἰς αὐτὰ τὰ ἐπιστημονικὰ συνέδρια.

Ἐκφράζομεν τὴν λύπην μας δι' αὐτὰς τὰς ἀνθελληνικὰς καὶ ἀντιεπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις, αἱ ὅποια δὲν ὑπηρετοῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἠδυνάμεθα ἀνέτως νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ γνωμικὸν τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν, ἐνδόξου Θεολόγου καὶ Φιλοσόφου Παύλου, ὅστις ἀναφέρει ὅτι **τῆς ἀληθείας οὐκ ἀντέξονται καὶ ἐπὶ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται** καὶ μάλιστα **γραῶδεις** καὶ **κακοφωνίας**, ἤτοι ψεῦδη καὶ κακοφωνίας διὰ προκεχωρημένας ἡλικίας ἄτομα, ἔχοντα ἀπώλειαν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, καὶ πλήρες διαζύγιον μετὰ τῆς ἀληθείας.

Ἀνησυχῶμεν, διότι μετὰ πικρίας βλέπομεν ἀπὸ Ἑλληνικῆς ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς ἀδιαφορίαν, ἀνοχήν καὶ διάθεσιν ἀδρανεῖας διαψεύσεώς των.

Θὰ ἐπεθύμουν νὰ εὐχαριστήσω δημοσίᾳ τὸν ἀγαπητὸν καὶ ἐκλεκτὸν Καθηγητὴν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπ. Τρωϊᾶνον, Πρόεδρον τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Γ' Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Βυζαντινοῦ Συνεδρίου, διὰ τοὺς ὀτρηροὺς μόχθους οὓς κατέβαλε πρὸς ἐπιτυχὴ σύγκλησιν αὐτοῦ, ὡς καὶ διὰ τὰς προσπάθειάς του διὰ τὸ συγκληθησόμενον Δ' Συνέδριον τὴν 3ην καὶ 4ην Ὀκτωβρίου 1992 ἐν Μυστρᾷ.

Ἡ διαρκὴς προσπάθειά μας συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀναδείξωμεν νέους ἐρευνητὰς καὶ διακόνους τῆς Βυζαντινῆς Ἐπιστήμης, διότι, ἐκτός τῶν γνωστῶν καὶ καθιερωμένων ἐρευνητῶν, ὁ πνευματικὸς ἀγρὸς τοῦ Βυζαντίου χρειάζεται νέους πνευματικούς ἐργάτας, οἵτινες προτίθενται νὰ ἀνα-

λώσουν τήν βιοτήν των πρὸς παρουσίαισιν τοῦ ἐνδόξου Βυζαντίου μας. Δι' ὃ καί λαμβάνομεν μετὰ χαρᾶς προτάσεις ἐμφανίσεως νέων ἐρευνητῶν, οἵτινες θά συνεχίσουν ἐπιτυχῶς τό ἔργον τῶν παλαιότερων Βυζαντινολόγων.

Πιθανόν νά παρουσιασθῶσι τυχόν ἀτέλειαι καί παραλείψεις· ὅμως μόνον ὅστις δέν δρᾷ, δέν ἔχει παραλείψεις καί μόνον ὅστις δέν βαδίζει δέν πίπτει. Θά εἴμεθα εὐτυχεῖς ἂν ἐλαμβάνομεν τὰς ἐκ καλῆς προθέσεως ὑποδείξεις διὰ τήν βελτίωσιν τῶν πιθανῶν λαθῶν.

Μέ ἀκράδαντον πίστιν εἰς τόν Πανάγαθον Θεόν, μέ θαυμασμόν εἰς τό περικαλλές καί φωτοβόλον Βυζάντιον, τό ὁποῖον, διὰ τῆς πτώσεώς του καί τῆς ἐν συνεχείᾳ μεταναστεύσεως τῶν λογίων του εἰς τήν Δύσιν, ἐφώτισε τοὺς λαοὺς αὐτῆς καί ἐξεπολίτισε τοὺς ἐν πολιτιστικῇ καταπτώσει εὐρισκομένους κατοίκους τῆς.

Ἐλπίζομεν καί ἐργαζόμεθα διηνεκῶς διὰ τήν ἐπιτυχή σύγκλησιν καί τοῦ Δ' Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Βυζαντινοῦ Συνεδρίου, τοῦ ὁποῖου τὰς πρωτοτύπους βυζαντινάς ἀνακοινώσεις θά δημοσιεύσωμεν εἰς τόν ἐκδοθησόμενον Ε' τόμον τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικoῦ «BYZANTINAI MELETAI», Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἐρεῦνης. Ἡ δέ μεγαλύτερα πνευματικὴ ἱκανοποίησις ἡμῶν εἶναι ἡ συνεχῆς προμήθεια αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καί Νεοελληνικῶν ἐδρῶν τῶν Πανεπιστημίων τῶν πέντε ἡπείρων, καθὼς καί ὑπὸ τῶν ἐρευνητικῶν ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων, τῶν διεθνῶν Βιβλιοθηκῶν καί παντὸς φιλόστοργου καί μελετητοῦ τοῦ ἱστορικοῦ Βυζαντίου μας.

Καθηγητῆς ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗΣ
Πρόεδρος τοῦ Κοινωφελoῦ Βυζαντινοῦ Πολιτιστικοῦ
Ἰδρύματος «ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΝΕΖΕΡΙΤΗ»

Νεότερα στοιχεία γιά τό Κυπαρίσσι τοῦ Μυστρά

Πρεσβυτέρου ΛΑΖΑΡΟΥ Κ. ΣΚΑΓΚΟΥ
Θεολόγου, Ἐφημερίου - Διδασκάλου Μυστρά

Εἶναι ἀλήθεια πῶς οἱ διάφορες λαϊκές παραδόσεις πού ἀναφέρονται σέ γεγονότα, πρόσωπα ἢ τόπους, ἔχουν πάντοτε τόν ἱστορικό τους πυρήνα. Βεβαίως αὐτό, δέ σημαίνει ὅτι εἶναι πάντοτε καί ἱστορία πραγματική. "Ὅλοι γνωρίζουμε ὅτι, ἡ ἱστορία μελετᾷ ἐπισταμένως τά γεγονότα γιά νά διαπιστώσει τό «πότε» καί τό «πῶς», νά ἐξακριβώσει τά αἷτια καί τίς ἀφορμές καί τά ἀποτελέσματα, νά καταλήξει σέ συμπεράσματα γιά ὅ,τι συνέβησαν στό παρελθόν, νά προβλέψει ἀκόμη τό τί μέλλει νά συμβεῖ, ὅσο βεβαίως εἶναι δυνατόν.

Δέ συμβαίνει ὁμως τό ἴδιο μέ τήν ἱστορική λαϊκή παράδοση. Οἱ πληροφορίες γιά κάποια γεγονότα, μεταφέρονται προφορικά ἀπό στόμα σέ στόμα, ἀπό γενιά σέ γενιά. Οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ δέν ὑπόκεινται σέ καμιά γραπτή ἱστορική πηγή. Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου, τή λήθη τῶν πρώτων συμβάντων καί τή σύγχυσή τους κάποτε μέ νεότερα συμβάντα, πλάθονται παραδόσεις γιά τά περασμένα. Μποροῦμε ἔτσι νά ἰσχυρισθοῦμε ὅτι οἱ λαϊκές παραδόσεις, μέ ὑπερβολές ἄλλοτε ἢ καί παραστατικές εἰκόνες, ἀνήκουν περισσότερο στήν ποίηση καί ὀλιγότερο στήν ἱστορία. Καί ὅπως ἡ ποίηση «φιλοσοφικώτερον καί

σπουδαιότερον τῆς ἱστορίας», κατά τόν Ἀριστοτέλη (Ποιητική, 1451 α), «μᾶλλον τά καθόλου λέγει», ἐνῶ ἡ Ἱστορία «λέγει τά καθ' ἕκαστον», ἔτσι καί στίς λαϊκές παραδόσεις θά βροῦμε στοιχεῖα καί ἀπόψεις γιά τά «καθόλου» καί ὄχι λεπτομερεῖς ἱστορικές εἰδήσεις γιά τά «καθ' ἕκαστον».

Στήν Ἑλλάδα μας μέ τήν τρισχιλιετή καί πλέον ἱστορία της, οἱ μελετητές, οἱ ἱστορικοί, οἱ συγγραφεῖς ὄλων τῶν περιόδων, μᾶς πληροφοροῦν στά ἔργα τους, γιά σπουδαῖες ἱστορικές εἰδήσεις. Πολλές ἀπό αὐτές, διασώζει καί ἡ λαϊκή παράδοση μέ τόν δικό της τρόπο, σάν γενικές ἐντυπώσεις περισσότερο, παρά σάν ἱστορικές γνώσεις μέ ἀκρίβεια χρόνου.

Τό φαινόμενο αὐτό, τό συναντᾶμε καί στή λαϊκή παράδοση πού ἀναφέρεται στό «Κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ» καί πού ἀποτελεῖ τό ἀντικείμενο τῆς ἀνακοινώσεώς μου, μέ θέμα: «Νεότερα στοιχεῖα γιά τό Κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ».

Τήν παράδοση αὐτή, ἔχει συμπεριλάβει στό δίτομο ἔργο του «Παραδόσεις», «Μελέτη περί τοῦ βίου καί τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», ὁ Νικόλαος Πολίτης⁽¹⁾, καί ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς:

Τό Κυπαρίσσι (Σπάρτη)

«Κοντά 'ς τό Μυστρᾶ, σέ μιά ψηλή θέση πῶχει ἀποκάτω ὄλο τόν κάμπο τῆς Σπάρτης, ἦταν ἓνα μεγάλο κυπαρίσσι, τό μεγαλύτερο κυπαρίσσι τοῦ κόσμου. Τώρα δέν ὑπάρχει πλέον· εἶναι λίγα χρόνια, κάποιος παλιάνθρωπος εἶχε ἀνάψη φῶτιά ἐκεῖ κοντά, καί δέν ἐπρόσεξε καί ἄναψε τό κυπαρίσσι καί κήκε.

Αὐτό τό κυπαρίσσι ἔχει τήν ἱστορία του. Ἐπί Τουρκίας ἓνας πασιᾶς πῆγε 'ς αὐτή τή θέση νά διασκεδάση.

1. Ν. Πολίτη, Τόμος I (1904), ἀριθ. 327, σελ. 179.

Γενική άποψη της δμωνύμου τοποθεσίας, όπου είχε φυτρώσει το Κυπαρισσι του Μυστρά. Το βέλος δείχνει το άκριβές σημείο.

Ἔβαλε καί τοῦ ψησαν ἓνα σφαχτό, καί κάθησε κ' ἔφαγε. Εἶχε μαζί του καί ἓνα βοσκό, ἓνα νέο παλληκάρι χριστιανόπουλο, καί τόν ὑπηρετοῦσε. Γιά μιὰ στιγμή τό παιδί, ποῦ ἔρρηξε τή ματιά του καί παρατήρησε ἐκεῖνο τό ὠραῖο θέαμα, τόν κάμπο μέ τοῖς πρασινάδαις καί τᾶφθονα νερά, καί τά θουνά γύρῶ, τόν ἔπιασε τό παράπονο κι' ἀναστενάξε. Τό εἶδε ὁ πασιᾶς καί τόν ρωτᾶ: «Μπρέ Ῥωμιέ, τί ἔχεις κι' ἀναστενάξεις; –Τί νά ἔχω, πασιᾶ μου, τοῦ λέει, συλλογίζομαι πῶς ὅλα αὐτά τά μέρη ἦταν δικά μας μιὰ φορά καί μᾶς τά πήρατε· μά τό λένε τά χαρτιά μας καί ἔχω τήν ἐλπίδα μου ἔς τό θεό, πῶς μέ καιρό πάλι δικά μας θά γίνουν.» Ὁ πασιᾶς ἐθύμωσε. «Μωρέ, τί τσαμπουνᾶς αὐτοῦ;» τοῦ λέγει καί ἀρπάζει τήν ξύλινη σοῦβλα ποῦ εἶχαν ψήση τᾶρνί, καί τήν καρφώνει ἔς τή γῆ. «Νά, τό βλέπεις αὐτό; λέγει. Ἄν αὐτό τό ξερό παλοῦκι θγάλη κλαριά, τότες νά ἔχετε ἐλπίδα πῶς θά ξαναπάρτε πίσω αὐτά τά μέρη.»

Τήν ἄλλη μέρα ἡ σοῦβλα ἐρρίζωσε ἔς τή γῆ καί ξαναβλάστησε καί φούντωσε καί θέριψε, κ' ἔγινε τό περήφανο κυπαρίσσι, ποῦ γνωρίζαμε. Καί ἐπειδή ὁ πασιᾶς ἔχωσε τή σοῦβλα ἔς τή γῆ ἀπό τή μύτη, δηλαδή ἀπό τήν κορφή, ἔβγαλε τό κυπαρίσσι τά κλαριά του γερμένα πρός τά κάτω, ἔγινε θηλυκό κυπαρίσσι.»

Στό δεύτερο μέρος τῶν «Παραδόσεων»⁽²⁾, ὁ Ν. Πολίτης σχολιάζει μόνο τό βασικό θέμα τῆς βλαστήσεως ἑνός ξύλου, σημειώνοντας ὅτι τό γεγονός αὐτό, «πρός ἐπιθεβαίωσιν τῆς πληρώσεως τῶν ἐλπίδων τῶν ὑπό τήν δουλειάν Ἑλλήνων, πολλάκις ἀναφέρεται καί εἰς τās θρησκευτικᾶς καί εἰς ἄλλων λαῶν παραδόσεις. Κατά τά ἑορταστικά ἄσματα τά ὑπό τῶν παίδων κατά τήν παραμονήν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους ἀδόμενα, ἀναβλαστάνει θαυμασιῶς ἡ ξηρά ράβδος τοῦ ἁγίου Βασιλείου...

2. Ν. Πολίτη, « Μελέται περί τοῦ βίου καί τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παραδόσεις, Μέρος Β' ». Ἀθήναι 1904, σελ. 920.

Ὅμοίως τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖ ἡ τῶν ξηρῶν ξύλων ἀναβλάστησις κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ (ΙΖ', 24): "Ἐγὼ Κύριος ὁ... ξηραίνων ξύλον χλωρόν καὶ ἀναθάλλον ξύλον ξηρόν". Ἄλλ' ἐν τῇ Γραφῇ τό θαῦμα ἀναβλαστήσεως φέρεται μᾶλλον ὡς σημεῖον τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ· ὡς πρότυπον θαῦμα πρέπει νά θεωρηθῇ τό τῆς βλαστήσεως τῆς ράβδου τοῦ Ἀαρών, εἰς δήλωσιν τῆς ἐκλογῆς ὑπό τοῦ Θεοῦ τῆς φυλῆς τοῦ Λευῆ⁽³⁾. Κατά τοῦτο ἐπλάσθησαν τά θαύματα περί ἁγίων μεταβαλλόντων εἰς θαλεροῦς κλάδους τά ξηρά ξύλα, πρὸς ἐνδειξιν ὅτι ἡ θεία Χάρις παρέχει εἰς αὐτούς τὴν δύναμιν ταύτην. Κατά τό συναξάριον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἐγκλεισθεῖς ποτε ὁ ἅγιος εἰς τινα οἶκον, ἐστηρίχθη εἰς ἓνα στῦλον ξηρόν, καὶ "ἐβλάστησεν" (ὦ τοῦ θαύματος) ἐκεῖνος ὁ στῦλος καὶ ἔκαμε τόσους κλάδους, ὅπου ὅλον τὸν οἶκον ἐσκεπάσεν.»⁽⁴⁾. Καὶ συνεχίζει ὁ Ν. Πολίτης, μέ ἀναφορὰς ἄλλων περιπτώσεων ἀναβλαστήσεως ξηρῶν κλάδων⁽⁵⁾.

Ὁ Ν. Πολίτης, προσθέτει ὅτι παρέλαβε τὴν Παράδοση «παρὰ πολλῶν ἐν Σπάρτῃ...». «Ἡ κυπάρισσος ἐκεῖνη ἦτο

---

3. Ἀριθ. ΙΖ', 5. Τῆ διήγησις αὐτῆ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπαναλαμβάνει πιστῶς τό συναξάριον τῆς Παναγίας: «Ζαχαρίας δέ ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ πατήρ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἔλαβε δώδεκα ράβδους ἐκ τῶν ἱερέων τῶν συγγενῶν τῆς Παρθένου καὶ ἔθηκεν αὐτάς περί τοῦ θυσιαστηρίου... ἐβλάστησεν ἡ ράβδος Ἰωσήφ τοῦ τέκτονος». Ἐπιφανίου μοναχοῦ περὶ τοῦ θίου τῆς Θεοτόκου, 8, ἐν Migne Patrol. Gr. τ. 120, σελ. 196.

4. Γ. Τραπεζουντίου, «Ἀκολουθία Χαραλάμπους». Βενετία 1785, σελ. 32.

5. α. Στό συναξάρι περί τοῦ Λώτ, ἀναφέρετο ὅτι, ἐφύτευσε τρεῖς δαυλοῦς, οἱ ὅποιοι ἀνεβλάστησαν. Βλέπε Ἀωνύμου, «Ἀπόδειξις π. τῶν Ἱεροσολύμων», 11, ἐν Migne Patr. Gr. τ. 133, σ. 985. «Ἱστορία παλαιοῦ» ἐν Vassiliev Anecd. Graeco-byz., σ. 218-9. Ἀπεικόνισις τοῦ Λώτ καὶ τῶν δαυλῶν εἶδαν σέ νάρθηκες ἐκκλησιῶν.

β. Γνωστοτάτη εἶναι ἡ γερμανικὴ παράδοση περί τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ καὶ τοῦ Tannhäuser (Grimm, ἐνθ. ἀν., ἀρ. 171. Deutsche Mythol. σ. 781). Ἐτέρας βλ. παρὰ Grimm Deutsche Mythol. αὐτ. Schleicher Lit. Märchen, σ. 78. Archivio per le tradiz popol. 1899, σ. 357. RTP. 1897, σ. 413-4. 1898 σ. 505. Zeitschrift d. Ver. f. Volksk. 1900, σ. 196-7. 1903,

ορίζοντιος (κυπαρίσσι θηλυκό ἢ παρτσαγλό), πρὸς ἐξηγήσιν δὲ τούτου προσθέτουσί τινες ὅτι ἐπειδὴ ὁ πασᾶς ἔχωσε τὴ σούβλα ἀνάποδα, μέ τὴ μύτη κάτω, ἔβγαλε καὶ τὸ κυπαρίσσι ἀνάποδα τὰ κλαδιά.»⁽⁶⁾. Ἀπὸ αὐτά, συνάγεται ὅτι ὁ Ν. Πολίτης δὲν κατέγραψε τὴν Παράδοση ἀπὸ κάποιον συγκεκριμένον πληροφοριοδότη, ἀλλὰ τὴν συνηρμολόγησε ἀπὸ μνήμης κατόπιν, σύμφωνα μέ τὰ ὅσα εἶχε ἀκούσει.

Ὁ καθηγητὴς κ. Στέφανος Ἡμελλος, σέ σχετικὴ μελέτη του, μέ θέμα «*Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρά*», συμπερασματικά, καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Ἡ παράδοσις, εἰς κάποιαν ἐποχὴν, ὄχι μάλιστα ἀπομεμακρυσμένον, προσηρμόσθη καταλλήλως, διὰ νά ἐκφράση τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐθνικὴν των ἀποκατάστασιν... Τὸ περίεργον σχῆμα τοῦ κυπαρισσιοῦ εἶχεν ἀνάγκην αἰτιολογήσεως, τὸ δὲ περιβάλλον τοῦ Μυστρά ἦτο καταλληλότατον δι' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν προσαρμογὴν.»⁽⁷⁾.

Ἀνεξάρτητα ἀπ' ὅλα αὐτά, πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι οἱ Μυστριῶτες καὶ οἱ κάτοικοι τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, αἰῶνες τώρα μιλοῦσαν γιὰ τὸ παράδοξο αὐτὸ κυπαρίσσι

σ. 71-72. Εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς RTP. 1904, σ. 65-6, ἄρχισε ἡ δημοσίευσσις ὁμοίων παραδόσεων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *le bâton qui reverdit*.

γ. Ἄλλα θαύματα ἀναβλαστήσεως ξηρῶν κλάδων ἀναφέρονται σέ θρησκευτικὰς παραδόσεις ἄλλων Χριστιανικῶν λαῶν. Βλέπε παραδείγματα, παρὰ Liebrecht d. Gervasius v. Tilbury *Otia imperialia*, σ. 112. Hocker *Deutsche Volksglaube*, σ. 21. Villemarqué *Contes popul. des Bretons* τ. I, σ. 41-2. RTP. 1900, σ. 61.

δ. Παρόμοιο γεγονός βλαστήσεως, ἀναφέρει καὶ ἡ μυθολογία γιὰ τὸ ρόπαλο τοῦ Ἡρακλέους ποῦ φυτεύθηκε στὴ γῆ καὶ ἀνεβλάστησε πάλι. (Παυσανία Β', λα').

6. Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 920.

7. Στεφάνου Δ. Ἡμελλου, «*Τὸ Κυπαρίσσι τοῦ Μυστρά*». Πρακτικά Α' Συνεδρίου Λακωνικῶν Σπουδῶν. 7-11 Ὀκτωβρίου 1977. Ἀθῆναι 1979, σελ. 348.

του Μυστρᾶ καί συνεχίζουν ἀκόμη καί σήμερα νά ὀμιλοῦν γι' αὐτό καί ἰδιαίτερα στους πολυπληθεῖς ἐπισκέπτες τοῦ Βυζαντινοῦ Μυστρᾶ, πολλοί ἀπό τούς ὁποίους ἐπίμονα ζητοῦν νά πληροφορηθοῦν τό μέρος πού εἶχε φυτρώσει. Ὅλοι οἱ Μυστριῶτες γνωρίζουμε πολύ καλά τήν τοποθεσία, ὅπου ἦταν τό κυπαρίσσι, καί μέ τό ὄνομα «κυπαρίσσι», ἀπό πολύ παλιά, ἔχουν ὀνομάσει τήν περιοχὴ αὐτή.

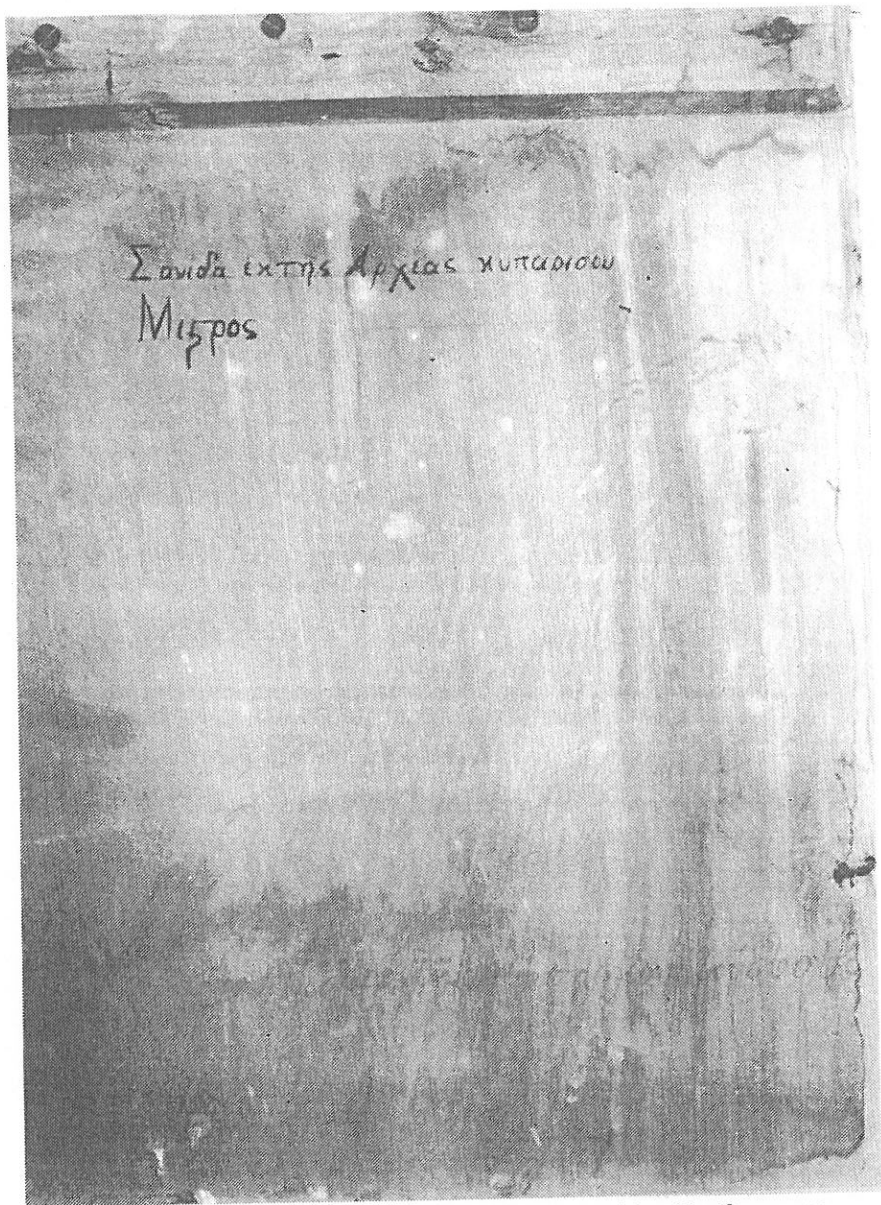
Τό Κυπαρίσσι, βρισκότανε ἀνατολικά τοῦ συνοικισμού «Πικουλιάνικα» καί Β.Δ. τοῦ Βυζαντινοῦ Μυστρᾶ καί νότια τῆς οἰκίας τοῦ Δημητρίου Νικόλαρου ἢ ὅπως τόν ἀποκαλοῦσαν «Τζιμάκο». Σήμερα στήν περιοχὴ αὐτή, ὑπάρχουν τά ἐρεῖπια τοῦ σπιτιοῦ ἐκεῖνου.

Τό Κυπαρίσσι, ὑπῆρχε στήν περιοχὴ αὐτή, μέχρι τό 1880, ὅποτε κάποιος ἀπό τό συνοικισμό «Πικουλιάνικα» τῆς Κοινότητος Μυστρᾶ, ὀνομαζόμενος Νικόλαος Μπουγάδης, ἔβαλε στήν κουφάλα τοῦ δένδρου φωτιά, γιά νά ἐξαναγκάσει ἕνα κουνάβι πού εἶχε φωλιάσει ἐκεῖ νά βγεῖ ἔξω, μέ ἀποτέλεσμα νά πάρει φωτιά καί νά καταρρεύσει. Εἶναι γνωστόν ἀπό παλιά, ὅτι τά κουνάβια τά κυνηγοῦσαν γιά τό δέρμα τους καί ὅτι ὁ πιό ἀσφαλῆς τρόπος γιά νά τά ἐξαναγκάσουν νά βγοῦν ἀπό τίς κρυπτες τους, ἦταν ἡ χρησιμοποίησις καπνοῦ. Ὁ δρᾶστης γιά τό ἀκούσιο αὐτό πταῖσμα, συνελήφθη ἀργά τό ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀπό ὄργανα ἀσφαλείας τῆς Σπάρτης, πού ἔφθασαν στήν περιοχὴ γιά νά διερευνήσουν τό ὅλον θέμα. Σύμφωνα μέ τίς ἴδιες πληροφορίες, ἦταν ἕνας Ἐνωματάρχης καί δύο χωροφύλακες, οἱ ὁποῖοι καί διενυκτέρευσαν στήν περιοχὴ αὐτή. Ὁ δρᾶστης λίγο ἀργότερα ὀδηγήθηκε στή φυλακὴ ὅπου καί ἐκεῖ μετά ἀπό λίγα χρόνια ἀπέθανε. Οἱ πληροφορίες αὐτές προέρχονται ἀπό τόν Ἡλία Ι. Βαχαβιώλο, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθεῖ τό ἔτος 1864 καί ἀπέθανε τό 1953 σέ ἡλικία 89 ἐτῶν, ἐνῶ τό 1880, ἔτος καταστροφῆς τοῦ κυπαρισσιοῦ, ἦταν ἡλικίας 16 ἐτῶν. Τά γεγονότα αὐτά, τά εἶχε διηγηθεῖ κατ' ἐπανάληψη

Ἡ Ἱ. Εἰκόνα τοῦ Κ.Η.Ι.Χ., ἀγιογραφημένη τό ἔτος 1884 σέ τεμάχιον
ξύλου ἀπό τό κυπαρίσσι τοῦ Μυστῶ.

Τό ὀπισθεν μέρος τῆς 'Ι. Εικόνας, μέ τήν ἐπιγραφὴν «Σανίδα εκ της Αρχέας κυλαρίσου Μιστρος».

στό γιό του κ. Ἰωάννη Η. Βαχαβιώλο, σημερινόν Ἱεροψάλτη τοῦ Μυστρᾶ.

Σύμφωνα καί μέ ἄλλες μαρτυρίες ἐπιζώντων γερόντων τοῦ Μυστρᾶ πού εἶχαν ἀκούσει ἀπό τούς γονεῖς των, στήν κουφάλα τοῦ κάτω μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦ κυπαρισσιοῦ αὐτοῦ, μπορούσαν νά φιλοξενηθοῦν μέχρι 7 ἄτομα καθήμενα ἢ νά σταυλισθοῦν 3-4 ἀγελάδες. Καί αὐτό κατά τή γνώμη μας, δέν μπορεί νά θεωρηθεῖ ὑπερβολή, ἀφοῦ σύμφωνα μέ τούς εἰδικούς ἐπιστήμονες, τό κυπαρίσσι μπορεί νά φθάσει σέ ὕψος τά 40 μέτρα, νά ζήσει 300 καί πλέον χρόνια καί ἡ βάση τοῦ κορμοῦ μπορεί νά φθάσει τά 10 μέτρα περιφέρεια⁽⁸⁾. Σήμερα στήν περιοχή αὐτή, ἔχουν φυτρώσει ἑκατοντάδες κυπαρίσσια, κανένα ὅμως δέν ἔφθασε τό ὕψος καί τό κάλλος τοῦ κυπαρισσιοῦ ἐκεῖνου.

Ἀπό τήν ξυλεία του πού διασώθηκε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, μερικοί κάτοικοι τῆς περιοχῆς κατασκεύασαν βαρέλια κρασιοῦ, ὅπως οἱ μαγαζάτορες, Κούτσαρης - Βέλμαχος ἀπό τή γειτονική Τρύπη, ὁ οἰνοπώλης Φωτάκος ἀπό τό Μυστρᾶ καί ὁ ταβερνιάρης Ἡλίας Σμυρνιοτόπουλος ἐπίσης ἀπό τό Μυστρᾶ. Τέτοια βαρέλια ἀπό τό κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ ὑπῆρχαν καί μετά τόν πόλεμο ἀκόμη, στήν ταβέρνα τοῦ ἐπιζῶντος Μυστριώτη Ἀποστόλου Μανιατέα, κάτι πού τό γνωρίζουν πολύ καλά οἱ μεγάλης ἡλικίας Μυστριῶτες.

Ὅμως τό σημαντικότερο τεκμηριωμένο στοιχεῖο ἀπό τό κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ, ἔχουμε στήν ὑπαρξη μιᾶς εἰκόνας, πού βρίσκεται στό τέμπλο τοῦ ἱεροῦ παρεκκλησίου τῆς Ἐνορίας Μυστρᾶ «Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου», τῆς ἐπωνομαζομένης Παναγίτσας.

Ἡ Ἰ. Εἰκόνα ἔχει ὕψος 1,05 μ., πλάτος 0,69 μ. καί πάχος 0,04 μ. Εἰκονίζεται ὁλόσωμος ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰη-

---

8. Μ. Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια. Τόμος ΙΕ', σελ. 400. Λήμμα Κυπαρίσσιος.

σοῦς Χριστός καί στό κάτω δεξιόν μέρος ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: «Δια δαπάνης Θεοδώρου Φ Φωτάκου Αντωνίου Π Λιούνη Γεωργίου Στ. Στελάκου», ἐνῶ στό μέσον περιπου τῆς πίσω πλευρᾶς, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή μέ μελάνη: «Ξανίδα εκ της Αρχέας κυπαρίσου Μιστρός». Στήν εἰκόνα, δέν ἀναγράφεται οὔτε τό ὄνομα τοῦ ἀγιογράφου, οὔτε τό ἔτος ἀγιογραφήσεως. Ἡ τεχνοτροπία ὁμως τῆς ἐν λόγω Ἱ. Εἰκόνας, εἶναι πανομοιότυπος μέ τήν ἀντίστοιχη τοῦ τέμπλου τοῦ ἴδιου Ἱεροῦ Ναοῦ καί στήν ὁποία ἀναγράφεται εὐκρινῶς, μεταξύ τῶν ἄλλων, τό ἔτος 1884.

Συνεπῶς, ἐάν οἱ πληροφορίες μου ἀληθεύουν ὡς πρός τό ἔτος τῆς καταστροφῆς τοῦ κυπαρισσιοῦ τό 1880, εἶναι πολύ λογικόν, ἡ εἰκόνα πού ἀνέφερα προηγουμένως καί πού μᾶς ἐνδιαφέρει, νά ἀγιογραφήθηκε μετά ἀπό τέσσερα χρόνια, δηλαδή τό 1884, σέ τεμάχιο ξύλου ἀπό τό κυπαρίσι τοῦ Μυστρά.

Εἶναι εὐλογο νά παραδεχθοῦμε ὅτι, τά νεότερα στήν ἐποχή μας γεγονότα καί οἱ διάφορες ἱστορικές - λαϊκές παραδόσεις, ζοῦν πύ ἔντονα στή θύμηση τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ζεῖ στή μνήμη μας «τό κυπαρίσι τοῦ Μυστρά», μέ τήν παράδοση τοῦ ὁποίου, μέσα ἀπό τά σχολικά ἀναγνωστικά τῶν περασμένων δεκαετιῶν, γαλουχήθηκαν χιλιάδες ἑλληνόπουλα.

Νά σημειωθεῖ τέλος, ὅτι ἀπό τά περασμένα τοῦ Ἑθνους μας καί τοῦ τόπου μας καί ὁ πύ ἀπλός ἄνθρωπος μαθαίνει ἀπό πάμπο πρός πάμπο μέ τίς παραδόσεις τίς προφορικές, τίς ὁποῖες εἶχε γιά «ἱστορία», στά δύσκολα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, πού ζοῦσε μέ τήν «ἀποσταμένη» ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας.

Καί σήμερα, ἐμεῖς οἱ Μυστριῶτες, πιστεύουμε ἀκράδαντα στό θαυμαστό γεγονός τῆς ἀναβλαστήσεως τῆς σοῦβλας τοῦ τούρκου Πασᾶ καί στήν ὑπαρξη τοῦ δένδρου μέχρι τό 1880, γεγονός μέ τό ὁποῖο συμφωνοῦν Ἑλληνες καί ξένοι μελετητές, στήν ἔρευνα τῶν ὁποίων καταθέτω τή μικρή μου αὐτή συμβολή.

Συμπεράσματα

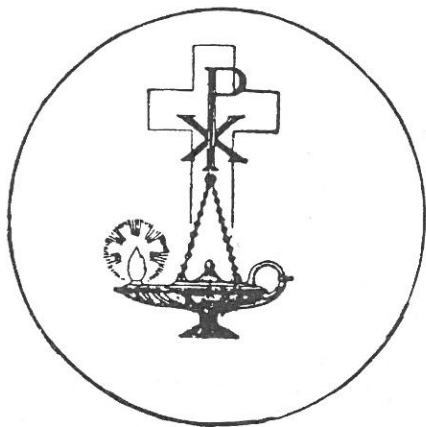
Α. Ἀπό πλευρᾶς πληροφοριῶν.

1. Τό κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ, πού ἀνεβλάστησε μέ θαυμαστό τρόπο σύμφωνα μέ τήν παράδοση, στήν πρώτη περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, κήκε καί κατέρρευσε τό ἔτος 1880.

2. Ἀπό τήν ξυλεία τοῦ κυπαρισσιοῦ αὐτοῦ, κατασκευάσθηκαν κρασοβάρελα ἀπό κατοίκους τῆς περιοχῆς τοῦ Μυστρᾶ, πού διασώθηκαν ὡς τίς ἡμέρες μας.

Β. Ἀπό πλευρᾶς τεκμηρίων.

Σε τεμάχιο ξύλου ἀπό τό κατεστραμμένο «Κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ», τό ἔτος 1884 ἀγιογραφήθηκε Ἰ. Εἰκόνα, πού εἰκονίζεται ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, περί τῆς ὁποίας, προηγουμένως, κάναμε λόγον.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ Τῆς ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚῆς ἸΕΡΟΥΣΑΛΟῦ
"ΑΓΓ. Θ. ΜΕΖΕΡΗ"

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΜΕΓΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

ἘΚΔΟΣΙΣ ΒΥΖ. ΜΕΛΕΤΑΙ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1992